

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ 2014

«Η παρουσία της Θεσσαλίας στη νεοελληνική λογοτεχνία από την
απελευθέρωση μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο»

Λάρισα, 4 & 5 Απριλίου 2014

Ραψάνη, 6 Απριλίου 2014

Συνδιοργανωτές

Περιφέρεια Θεσσαλίας – Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Λάρισας

Δήμος Τεμπών

Μορφωτικός Σύλλογος Ραψάνης

Π ρ ό γ ρ α μ μ α

Π α ρ α σ κ ε υ ή 4 Α π ρ ι λ ί ο υ 2 0 1 4

Χώρος: Λάρισα – Χατζηγιάννειο Πνευματικό Κέντρο

17.30-18.00 Προσέλευση– Εγγραφές

18.00-18.30	Χαιρετισμοί από εκπροσώπους των:	Περιφέρειας Θεσσαλίας Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας Συνδέσμου Φιλολόγων ν. Λάρισας Δήμου Τεμπών Μορφωτικού Σύλλογο Ραψάνης Κήρυξη της έναρξης του Συνεδρίου
Προεδρείο: Ε. Φανάρα Θ. Μπεχλιβάνης	18.30-19.10	Προσκεκλημένος ομιλητής Ένας Θεσσαλός στην Αλεξάνδρεια του Καβάφη: Η περίπτωση του Δημήτρη Κ. Γαρουφαλιά Δημήτρης Δημηρούλης , Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
	19.10-19.50	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Η Θεσσαλία ως τόπος της λογοτεχνίας Έρη Σταυροπούλου , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών
	19.50-20.30	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Χρονοτοπικές αναπαραστάσεις της μεθοριακότητας: χώρος, χρόνος και ταυτότητα στον Συνταγματάρχη Λιάπκιν Μαρίτα Παπαρούση , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
	20.40-21.00	Συζήτηση – Ερωτήσεις

Σάββατο 5 Απριλίου 2014 (πρωινές συνεδρίες)

Χώρος: Λάρισα – Αμφιθέατρο 4^{ου} Δημοτικού Σχολείου Λάρισας

Προεδρείο: Ε. Βλαχοστέργιου Ε. Σωτηρίου	09.30-09.50	Η Θεσσαλία σε ταξιδιωτικά κείμενα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων Αντιγόνη Καρύτσα - Φιλολόγος στην Β/θμια εκπαίδευση
	09.50-10.10	Το Πήλιο και η Μαγνησία στο έργο λογίων Πηλιορειτών της διασποράς στην Αίγυπτο (μέσα 19ου-μέσα 20ού αι.) Ελένη Κονταξή - Φιλολόγος, διδάκτωρ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
	10.10-10.30	Το «εξωτικό τοπίο» της Θεσσαλίας μέσα από τη γραφή του Κ. Ουράνη Θάλεια Θεμιστοκλέους - Φιλολόγος
	10.30-10.50	Το θεσσαλικό τοπίο μέσα από τη λογοτεχνική ματιά του Μ. Καραγάτση Βασιλεία Γούλα - Διδάκτωρ Φιλολογίας
	10.50-11.20	Συζήτηση – Ερωτήσεις
11.20-12.00		Δ ι ά λ ε ι μ μ α - κ α φ έ ς
Προεδρείο: Μ. Παπαρούση Δ. Αναγνωστοπούλου	12.00-12.20	Οι Ιώβ του θεσσαλικού κάμπου Λάμπρος Βαρελάς - Επίκουρος Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας (ΑΠΘ)
	12.20-12.40	Παιδικοί θάνατοι, κοινωνικά συμφραζόμενα και μεταφυσικές αναζητήσεις σε σκιαθίτικα διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη Μαίρη Μαργαρώνη - Υπ. Διδάκτωρ Zentrum für Antisemitismusforschung Κατερίνα Βούλγαρη - Κέντρο Εφαρμοσμένης Ψυχολογικής Έρευνας και Ψυχοπαιδαγωγικής Συμβουλευτικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
	12.40-13.00	Η μεταφορά του αρχαίου μύθου στο έργο των αδελφών De Chirico ή πώς η λατρεία του παρελθόντος αντιστέκεται στον δυναμισμό της βιομηχανικής εποχής Χριστίνα Παλαιολόγου - Θεατρολόγος Βασιλική Χρυσοβιτσάνου - Αρχαιολόγος-Ιστορικός της Τέχνης, Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθήνας
	13.00-13.20	Ο Μ. Καραγάτσης στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμνασίου και Λυκείου Αναστάσιος Στέφος - Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος, Πρόεδρος της ΠΕΦ
13.20-13.50		Συζήτηση – Ερωτήσεις
13.50-17.00		Μ ε σ η μ ε ρ ι α ν ό δ ι ά λ ε ι μ μ α

Σάββατο 5 Απριλίου 2014 (απογευματινές συνεδρίες)

Χώρος: Λάρισα – Αμφιθέατρο 4^ο Δημοτικού Σχολείου Λάρισας

<p>Προεδρείο:</p> <p>Λ. Βαρελάς</p> <p>Χ. Αλεξίου</p>	17.00-17.20	<p>Θεσσαλία, ο τόπος μου. Τη γνωρίζω και μαγεύομαι μέσα από λογοτεχνικές σελίδες</p> <p>Κωνσταντίνα Χατζημίχου - Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Msc, Υπεύθυνη σχολικών δραστηριοτήτων Α/θμιας Εκπαίδευσης Λάρισας</p> <p>Ευαγγελία Πάππου - Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, Msc, Υπεύθυνη Σχολικής Βιβλιοθήκης 23^{ου} Δημοτικού Σχολείου Λάρισας</p>
	17.20-17.40	<p>Η Θεσσαλία ιαμβική και δεκαπεντασύλλαβη, ως πολεμική ιαχή. «Θεσσαλικά» ποιήματα του Σικελιανού και του Παλαμά την εποχή των Βαλκανικών Πολέμων</p> <p>Ζωή Κατσιαμπούρα - Φιλολόγος, Επίτιμη Σύμβουλος Φιλολόγων</p>
	17.40-18.00	<p>Αναζητώντας τον Μ. Καραγάτση μέσα από τα κείμενα: βιογραφική κριτική και αναγνωστικές ανταποκρίσεις</p> <p>Δήμητρα Γασπαράτου – Λεοντίτση, Φιλολόγος στην Β/θμια Εκπαίδευση</p>
	18.00 -18.20	<p>Μαθητές Λυκείου συζητούν με αφορμή τον «Συνταγματάρχη Λιάπκιν» του Καραγάτση για τη μυθοπλαστική κατεργασία της πραγματικότητας από τον αφηγητή</p> <p>Αναστάσιος Μάτος – Φιλολόγος, Διδάκτωρ Ψηφιακών Μέσων στην Εκπαίδευση</p> <p>Ιουλία Κανδήλα – Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων</p> <p>Ράνια Βερέμη – Φιλολόγος στην Β/θμια Εκπαίδευση</p>
	18.20-18.40	Συζήτηση – Ερωτήσεις
18.40-19.10		Δ ι ά λ ε ι μ μ α - κ α φ έ ς
<p>Προεδρείο:</p> <p>Ι. Κανδήλα</p> <p>Ε. Σταυροπούλου</p>	19.10-19.30	<p>Η μυθολογία της «στεριανής γυναίκας» του Ν. Καββαδία και η Μαρίνα της Χίμαιρας του Μ. Καραγάτση</p> <p>Μάριος-Κυπαρίσσης Μώρος – Φοιτητής Φιλολογίας Α.Π.Θ.</p>
	19.30-19.50	<p>Ιστορικο-κοινωνικά στοιχεία στο «Μπουρίνι» και τις «Ταξιδιωτικές εντυπώσεις» του Μ. Καραγάτση</p> <p>Γεωργία Χαριτίδου – Διδάκτωρ Φιλολογίας, Γ. Γραμματέας Π.Ε.Φ.</p>
	19.50-20.10	<p>Η «χρυσή μεσότητα» του λογοτέχνη-κριτικού: η κριτική μεταγλώσσα του Μ. Καραγάτση</p> <p>Παναγιώτα Χατζηγεωργίου - Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.</p>
	20.10-20.30	Συζήτηση – Ερωτήσεις

Κυριακή 6 Απριλίου 2014

Χώρος: Ραψάνη – Μουσείο Οίνου και Αμπέλου

Επιμνημόσυνη Δέηση στον χώρο που βρίσκεται η προτομή του Καραγάτση (προαύλιο Αγίου Αθανασίου Ραψάνης

Σύντομος χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Μορφωτικού Συλλόγου Ραψάνης

Προεδρείο Α. Μάτος Α. Δουμακής	11.15-11.55	Προσκεκλημένος ομιλητής Το έπος και η τραγωδία του Θεσσαλικού λαού στο έργο του Ζήση Σκάρου και του Ηλία Λεφούση Χρίστος Αλεξίου - τ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Birmingham
	11.55-12.35	Προσκεκλημένη ομιλήτρια Ο θάνατος, ο έρωτας και η γυναίκα: κυρίαρχο τρίπτυχο στο έργο του Καραγάτση Διαμάντη Αναγνωστοπούλου - Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου
	12.35-12.45	Συζήτηση – Ερωτήσεις
	12.45-13.30	Λήξη – Απολογισμός Μ. Παπαρούση Ευαγγελία Βλαχοστέργιου

Περίληψεις εργασιών

Ένας Θεσσαλός στην Αλεξάνδρεια του Καβάφη: Η περίπτωση του Δημήτρη Κ. Γαρουφαλιά

Δημήτρης Δημηρούλης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Περίληψη:

Είναι γνωστό ότι πολλοί Μάγνητες, ιδιαίτερα Πηλιορείτες, είχαν εγκατασταθεί στις αρχές του 20ου αιώνα στην Αίγυπτο, κυρίως στην Αλεξάνδρεια, αναζητώντας καλύτερη τύχη. Ήταν η εποχή που είχε ήδη συγκροτηθεί μια ισχυρή ελληνική παροικία, με καλές επιδόσεις στο εμπόριο και στις χρηματοοικονομικές συναλλαγές, με έντονα εθνικά χαρακτηριστικά, προσαρμοσμένα ωστόσο στις συνθήκες του τόπου και του χρόνου αλλά και στις ιδιομορφίες ενός περιθωριακού/συντηρητικού κοσμοπολιτισμού. Η οικονομική ακμή συνοδεύτηκε από ζωνή κοινωνική δράση και από σημαντική πολιτισμική πρόοδο. Σε αυτό το περιβάλλον, με τα καλά και τα κακά του, έζησε και δημιούργησε ο Κ. Π. Καβάφης έως τον θάνατό του το 1933.

Από το 1910 και μετά ο Καβάφης έγινε η πιο εξέχουσα φυσιογνωμία της πόλης, γύρω από την οποία είχε αναπτυχθεί ένας μεγάλος κύκλος αναγνωστών, συνομιλητών και θαυμαστών. Καθώς μάλιστα, με την πάροδο του χρόνου, γινόταν ευρύτερα γνωστός, εκτός από τους ντόπιους, πολλοί Έλληνες, αλλά και Ευρωπαίοι, ζητούσαν να τον συναντήσουν, όταν επισκέπτονταν την Αλεξάνδρεια. Ο Καβάφης, έχοντας αναδειχθεί σε μυθική προσωπικότητα, έγινε συνάμα το κέντρο μιας εξαιρετικά ενδιαφέρουσας συζήτησης για την ίδια την ποίηση και τις τύχες της κατά την περίοδο του μεσοπολέμου.

Από τους πιο γνωστούς Πηλιορείτες που έζησαν και έδρασαν την εποχή του Καβάφη, είναι αναμφισβήτητα οι αδελφοί Κωνσταντίνος και Απόστολος Κωνσταντινίδης από τη Ζαγορά, που σταδιοδρόμησαν λογοτεχνικά με τα ψευδώνυμα Πέτρος Μάγνης και Πήλιος Ζάγρας αντιστοίχως. Δίπλα σε αυτούς πρέπει να τοποθετηθεί και ο Βολιώτης Δημήτριος Κ. Γαρουφαλιάς, ο οποίος βρέθηκε την ίδια περίοδο στην Αλεξάνδρεια, συνάντησε το Καβάφη λίγο πριν πεθάνει το 1933 και έγραψε γι' αυτόν για πρώτη φορά το 1934 μια ενδιαφέρουσα μελέτη που δημοσιεύτηκε στον Βόλο και αναδημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα Νέος Κόσμος το 1937. Ακολούθησε ένα δεύτερο κείμενο που δημοσιεύτηκε το 1945 στην Αθήνα με τίτλο Συμβολή στη μελέτη του Καβάφη, ενώ το 2013 είδε το φως ένα παραπεταμένο χειρόγραφο του με τις αναμνήσεις του από τη γνωριμία του με τον ποιητή.

Η περίπτωση του Γαρουφαλιά είναι ενδιαφέρουσα για δύο κυρίους λόγους. Ο πρώτος βέβαια έχει να κάνει με τον Καβάφη, αφού κάθε μαρτυρία για τον ποιητή και κάθε γνώμη για το έργο του είναι δυνητικά χρήσιμες για τους μελετητές και ο δεύτερος γιατί ανήκει στην ομάδα των εκ Μαγνησίας Θεσσαλών που συγκρότησαν τον δικό τους πυρήνα στην Αλεξάνδρεια. Είναι γεγονός ότι, δυστυχώς,

δεν έχει μελετηθεί συστηματικά η παρουσία αυτή, μολονότι γνωρίζουμε αρκετά και ακόμη περισσότερα μπορεί να φανερωθούν από την αρχαιακή έρευνα.

Με αφορμή επομένως την περίπτωση του Γαρουφαλιά, γίνεται μια πρώτη χαρτογράφηση του πεδίου και υποδεικνύονται μελλοντικές ζητήσεις της έρευνας.

Η Θεσσαλία ως τόπος της λογοτεχνίας

Έρη Σταυροπούλου, Καθηγήτρια Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη:

Στόχος της εργασίας μου είναι να εξετάσω τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους ο χώρος γίνεται αντικείμενο παρουσίασης και μελέτης σε ένα λογοτεχνικό κείμενο και ειδικότερα όταν ο χώρος αυτός παραπέμπει σε υπαρκτή γεωγραφική περιοχή και χρονική περίοδο. Είναι προφανές ότι ο συγγραφέας δημιουργεί έναν κειμενικό χώρο, εγγράφοντας εντός του τον πραγματικό μέσω της γλώσσας και μάλιστα του προσωπικού του ύφους αισθητικά και ιδεολογικά φορτισμένου. Η επιστημονική, λοιπόν, προσέγγιση του ζητήματος της εγγραφής του πραγματικού χώρου σε ένα καλλιτεχνικό έργο δεν είναι η αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στον υπαρκτό και τον κειμενικό χώρο αλλά αντίθετα η στοχευμένη μελέτη του καλλιτεχνικού αποτελέσματος.

Πρόκειται για πρόβλημα ποιητικής και μάλιστα αρκετά σύνθετο, αφού συνδυάζει την περιγραφή, την ποιητική του χώρου, τον μπαχτινικό χρονότοπο μαζί με κοινωνιολογικές και ιστορικές παρατηρήσεις. Επιπλέον οι ειδολογικές διαφορές της ποίησης έναντι της πεζογραφίας (και αντίστροφα) επιβάλλουν τόσο στον δημιουργό όσο και στο μελετητή διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος.

Χρησιμοποιώντας ως κύρια θεωρητικά εργαλεία την ευρύτατη και πολυσυλλεκτική πρόταση του Β. Αθανασόπουλου για το «μυθιστορηματικό σκηνικό και τη συστηματική θεωρία του Gabriel Zoran για τη δομή του χώρου στην αφήγηση, εξετάζω μια σειρά κειμένων που αναφέρονται στη Θεσσαλία (δημοτικό τραγούδι, Α. Καρκαβίτσας, Αγγ. Σικελιανός, Μ. Καραγάτσης κ.ά.)

Χρονοτοπικές αναπαραστάσεις της μεθοριακότητας: χώρος, χρόνος και ταυτότητα στον Συνταγματάρχη Λιάπκιν

Μαρίτα Παπαρούση, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Λέξεις - κλειδιά: μεθοριακότητα, Μπαχτίν, ταυτότητα, χρονότοπος

Περίληψη:

Σύμφωνα με τον Μιχαήλ Μπαχτίν, τα αφηγηματικά κείμενα απαρτίζονται όχι μόνο από μια σειρά διηγητικών γεγονότων και λεκτικών πράξεων, αλλά και από την κατασκευή ενός συγκεκριμένου

πλασματικού κόσμου ή χρονότοπου, που συνιστά τη συμπύκνωση, καλλιτεχνική και λογοτεχνική, ενός χρονότοπου 'πραγματικού' και επιτρέπει στον συγγραφέα να νοηματοδοτήσει την εποχή του. Για να το θέσω διαφορετικά, ο χρονότοπος δεν παρέχει μόνο την εσωτερική δομή, χαρτογράφηση και διαμόρφωση της αφήγησης, αλλά και μια σύνδεση μεταξύ του αφηγηματικού περιεχομένου και του κοινωνικού, πολιτισμικού και ιστορικού πλαισίου της αφηγηματικής και αναγνωστικής δράσης. Βασιζόμενοι στις ιδέες του Μπαχτίν, θεωρητικοί της μετανάστευσης και της διασποράς θεωρούν ότι και η μεταναστευτική-διασπορική πραγματικότητα συνεπάγεται τόσο χρονική απόσταση, όσο και χωρική μετατόπιση και, συνεπώς, ότι χαρακτηρίζεται από την ανάγκη διαπραγμάτευσης μεταξύ των διαφόρων τύπων χρόνου και χώρου, διαφορετικών χρονοτοπικών αξιών, διαφορετικών κατασκευών της ταυτότητας και διαφορετικών μνημονικών δομών.

Αφορμώμενη από παρόμοιες απόψεις, θεωρώ πως οι κύριες χρονοτοπικές κατασκευές στον *Συνταγματάρχη Λιάπκιν* συνιστούν οριακές διασταυρώσεις του χρόνου και του χώρου, δίνοντας μορφή σε αυτό που θα μπορούσε να αποκληθεί 'χρονότοπος της ξενότητας'. Οι συγκεκριμένες χρονοτοπικές κατασκευές συνιστούν το αντικείμενο της μελέτης μου. Ειδικότερα, προσεγγίζω τους χρονότοπους του δρόμου/ συνάντησης και του ορίου θέλοντας να αναδείξω τους τρόπους με τους οποίους οι συγκεκριμένοι χρονότοποι επιτρέπουν σε έννοιες πιο αφηρημένες, όπως η μνήμη, η ταυτότητα και η μεθοριακότητα, αλλά και η ξενότητα ως «δυσχρονοτοπικό ενδιαίτημα», να υλοποιηθούν αφηγηματικά στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα.

Η Θεσσαλία σε ταξιδιωτικά κείμενα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων

Αντιγόνη Καρύτσα, Φιλολόγος στη Β'θμια εκπαίδευση

Λέξεις - κλειδιά: περιηγητές, Θεσσαλία, ταξιδιωτική λογοτεχνία, ενσωμάτωση

Περίληψη:

Η Θεσσαλία προσαρτάται στο ελληνικό κράτος το 1881, μετά από κοπιώδεις διπλωματικές διαβουλεύσεις. Από τότε έπαιξε σημαντικό ρόλο στα γράμματα χαρίζοντας στην Ελλάδα σημαντικούς λογοτέχνες, ποιητές και πεζογράφους. Όμως και η ίδια η περιοχή, μέχρι πρότινος τμήμα της κατακερματισμένης οθωμανικής αυτοκρατορίας, συγκίνησε με την απaráμιλλη φυσική ομορφιά, το πλούσιο μυθολογικό - ιστορικό παρελθόν και τους «διαφορετικούς» ρυθμούς ζωής και ανάπτυξης της. Μετά την ενσωμάτωση, ξένοι αλλά και Έλληνες περιηγητές επισκέπτονται την κοιλάδα των Τεμπών, τα Μετέωρα και τις θεσσαλικές πόλεις, καταγράφουν τις εμπειρίες και τις εντυπώσεις τους από τη νεοαποκτηθείσα περιοχή, περιγράφουν τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και δημοσιεύουν τα κείμενά τους στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Αυτά αποτελούν ανεκτίμητη πηγή για τη μελέτη της και, σε αντίθεση με το παρελθόν, βρίσκουν μεγάλη ανταπόκριση στο αναγνωστικό κοινό.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να προβάλλει και να αναδείξει την παρουσία της Θεσσαλίας σε ταξιδιωτικά κείμενα ξένων αλλά και Ελλήνων περιηγητών και λογοτεχνών- συγγραφέων στα τέλη του

19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα (μετά την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος έως το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο).

Ως ερευνητικό υλικό επιλέχθηκαν αντίστοιχα ταξιδιωτικά κείμενα και μελέτες αλλά και σχετικά άρθρα από εφημερίδες και περιοδικά της εποχής, μέσω των οποίων σκιαγραφείται η ταυτότητα της περιοχής τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Μέσα από κείμενα ξένων περιηγητών όπως ο Paul Monceaux, ο Bernard Ornstein, ο L. De Launay, ο Edouard Herriot, πολεμικών ανταποκριτών όπως ο Adolfo Rossi, λογοτεχνών όπως ο Ανδρέας Καρκαβίτσας, ο Κώστας Ουράνης, ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ο Μ. Καραγάτσης και δημοσιογράφων, η Θεσσαλία αναδεικνύεται δημοφιλής προορισμός και αποτελεί συχνά πεδίο επίσκεψης για εμπορικούς, οικονομικούς, ιστοριοδιφικούς και ερευνητικούς λόγους.

Ακολουθώντας τη γραφίδα των περιηγητών και των λογοτεχνών, με βάση τους άξονες του χώρου και του χρόνου, επιχειρείται η ανασύσταση της ιστορικής, πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής πραγματικότητας της εποχής, η ανίχνευση και καταγραφή συνηθειών και συμπεριφορών, η περιγραφή της τοπογραφίας και της «κουλτούρας» των ανθρώπων της μέσω των αντλούμενων πληροφοριών από πρωτογενείς πηγές, καθώς και η διατύπωση συμπερασμάτων για τη θεσσαλική γη και τους κατοίκους της την περίοδο εκείνη, αλλά παράλληλα και η αποτίμηση της προσφοράς των περιηγητών και των λογοτεχνών στον τομέα αυτό.

Η Θεσσαλία, με τις πεδιάδες και τα ψηλά βουνά, με το πανέμορφο φυσικό περιβάλλον, αλλά και με την πολυπολιτισμικότητα, την ποικιλία και την αντιφατικότητα των πόλεων της, κινεί το ενδιαφέρον, διεγείρει τη φαντασία και εμπνέει τους επισκέπτες. Τα ταξίδια, εκφράζοντας την πηγαία διάθεση του ανθρώπου για φυγή και περιπλάνηση, συμβάλλουν στον εμπλουτισμό των εμπειριών και στη γνωριμία με άγνωστες όψεις του τόπου και του πολιτισμού μας σε προγενέστερες περιόδους.

Το Πήλιο και η Μαγνησία στο έργο λογίων Πηλιορειτών της διασποράς στην Αίγυπτο (μέσα 19ου-μέσα 20ού αι.)

Ελένη Ι. Κονταξή, Φιλολόγος - δρ. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Λέξεις – κλειδιά: Έλληνες της διασποράς, Αίγυπτος, Πήλιο, νόστος, πατρίδα, ταυτότητα

Περίληψη:

Αναφορά στο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της Ελλάδας και της Αιγύπτου (μέσα του 19ου αι. έως τα μέσα του 20ού αι.), στο ρεύμα της νεοελληνικής μετανάστευσης από τη Θεσσαλία προς την Αίγυπτο και την εκεί σημαντική παρουσία των Πηλιορειτών της διασποράς, οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν σε όλη την αιγυπτιακή ενδοχώρα και σε όλους τους τομείς της οικονομίας, αλλά και στα γράμματα.

Αναφορά στον κύκλο των λογίων και των λογοτεχνών των καταγόμενων κυρίως από το Πήλιο και τη Μαγνησία –άλλοι από αυτούς καταξιωμένοι λογοτέχνες και άλλοι ήσσοнос εμπέλειας και άγνωστοι

[Κώστας Κωνσταντινίδης (ψευδώνυμο: Πέτρος Μάγνης), Κώστας Τσαγκαράδας, Απόστολος Κωνσταντινίδης (ψευδώνυμο: Πήλιος Ζάγρας), Μαρία Βόλτου (ψευδώνυμο: Άργα Πηλεία), Μαίρη Σαββοπούλου]. Σύντομα βιογραφικά και εργογραφικά τους στοιχεία. Αναφορά στη συμμετοχή κάποιων από αυτούς σε λογοτεχνική κίνηση που εκφράστηκε μέσα από λογοτεχνικό περιοδικό της Αιγύπτου, καθώς και στη συμμετοχή τους σε συλλόγους, σωματεία, που συνδέονται με την κοινή τους καταγωγή.

Μελέτη έργων τους [λογοτεχνικό έργο (ποίηση, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, ημερολόγιο), χρηστικό έργο (επιστολογραφία, δοκίμιο, ιστορικές μελέτες)] που αναφέρονται στο Πήλιο και τη Μαγνησία. Εξέταση των κειμένων με γνώμονα ζητήματα όπως: νόστος, η έννοια της πατρίδας, το ζήτημα της διπλής ταυτότητας και συνείδησης, πολιτισμική ταυτότητα, επαναπατρισμός/επιστροφή.

Στόχος της μελέτης είναι να παρουσιαστεί και να γίνει γνωστό ένα κομμάτι της νεοελληνικής γραμματολογίας των Πηλιορειτών της διασποράς στην Αίγυπτο, μέρος της γραμματολογίας της Θεσσαλίας, καθώς την εμπεριέχει τυπικά ως γενέτειρα των δημιουργών και ουσιαστικά ως τόπο αναφοράς, ιδεολογικό και φαντασιακό.

Το «εξωτικό τοπίο» της Θεσσαλίας, μέσα από την γραφή του Κώστα Ουράνη

Θάλεια Θεμιστοκλέους, Φιλολόγος

Περίληψη:

Η ταξιδιωτική λογοτεχνία είναι ένα αναδυόμενο αντικείμενο μελέτης για τους θεωρητικούς της λογοτεχνίας. Όπως έχει ήδη επισημανθεί στην πραγματεία του Hayden White, *Tropics of discourse: Essays in Cultural Writing* (1985), πρόκειται για ένα μεικτό είδος που ισορροπεί ανάμεσα στην λογοτεχνία και την γραμματεία, καθώς στερείται ενός βασικού στοιχείου της λογοτεχνικότητας: την έννοια του φανταστικού. Έτσι, ενώ η λογοτεχνία στηρίζεται και στοχεύει στην μυθοπλασία, η ταξιδιωτική λογοτεχνία στηρίζεται και βασίζεται στο γεγονός, αποτελεί περιγραφή της πραγματικότητας, η οποία, λιγότερο ή περισσότερο, δραματοποιείται. Σύγχρονοι μελετητές έχουν διακρίνει την γειννίαση ταξιδιωτικής λογοτεχνίας και εθνογραφίας, και γι' αυτό έχουν εντάξει την μελέτη της σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε Cultural studies. Πράγματι, μια ταξιδιωτική περιγραφή από έναν λόγιο ή λογοτέχνη απηχεί λιγότερο ή περισσότερο τα στερεότυπα και τις παγιωμένες αντιλήψεις που υπάρχουν για τον τόπο που περιγράφεται. Μέσα από αυτό το θεωρητικό πρίσμα, στην παρούσα ανακοίνωση θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε την εικόνα της θεσσαλικής πραγματικότητας που σκιαγραφεί ο Ουράνης στο ταξιδιωτικό του έργο *Ταξίδια στην Ελλάδα* (1949). Το έργο αποτελεί μια συναισθηματική καταγραφή της Ελλάδας μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων και, όπως παρατηρεί ο συγγραφέας του, οι περιγραφές του: «Δεν έχουν τίποτα το documentaire [...] Είναι εντυπώσεις καθαρά υποκειμενικές και, τις περισσότερες φορές, συναισθηματικές. Ο τόνος σ' αυτές δεν είναι σε ό,τι είδα, αλλά στο τι αισθάνθηκα μπροστά σε ό,τι έβλεπα. Εκφράζουν τα «κινήματα» της ψυχής και της φαντασίας που μου προκαλούσαν τα μέρη που επισκεπτόμουν.»

Μέσα λοιπόν από την γραφή του Ουράνη, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την τότε κυρίαρχη εικόνα της Θεσσαλίας στο ελληνικό συλλογικό ασυνείδητο. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να ερμηνευτούν :

- Τα μέρη που επιλέγει να επισκεφτεί ο συγγραφέας.
- Οι εικόνες της θεσσαλικής ταυτότητας:
 - Η Θεσσαλία ως τόπος φυσικής ομορφιάς.
 - Η Θεσσαλία ως μυθικός/ιστορικός τόπος (μυθικό Πήλιο/ιστορικά Αμπελάκια).
 - Η Θεσσαλία ως αναδυόμενος τουριστικός προορισμός (περιπατητικοί σύλλογοι στο Πήλιο).
 - Οι άνθρωποι της Θεσσαλίας.
 - Η «αστική» Θεσσαλία (περιγραφή της Λάρισας).

Το θεσσαλικό τοπίο μέσα από τη λογοτεχνική ματιά του Μ. Καραγάτση

Βασιλεία Γούλα, διδάκτωρ φιλολογίας

Περίληψη:

Το θεσσαλικό τοπίο αποτελεί το συστατικό στοιχείο στα κείμενα του Καραγάτση που εξελίσσονται και διαδραματίζονται στη θεσσαλική **γη** και επανέρχεται τόσο συχνά που γεμίζει στις αφηγήσεις του με χρώματα, αρώματα, σχήματα, μορφές. Ο θεσσαλικός κάμπος με τα περίχωρα, την πόλη Λάρισα και τα δυο βουνά τον Όλυμπο και τον Κίτσο αποτελούν μία από τις εστίες που τροφοδοτούν τον κόσμο του Καραγάτση και που εποίκιλαν τις σελίδες του. Και όλα αυτά γιατί οι σχέσεις του με τη Θεσσαλία, τη Λάρισα, τη Ραψάνη είναι βαθιές και οι παιδικές και νεανικές του μνήμες θα δημιουργήσουν διάφορες προσχώσεις που δε θα μπορέσουν να παραμεριστούν αλλά θα σημαδέψουν τα διηγήματά του αυτά καθώς και το πρώτο του μυθιστόρημα τον *Συνταγματάρχη Λιάπκιν*, με δυνατές περιγραφές αφού η φαντασία του θα οργώσει κατάβαθα το θεσσαλικό κάμπο, θα τον αναλύσει σε όλα του τα στοιχεία, θα τον ζωγραφίσει πλούσια σε κάθε του στιγμή, θα τον αφομοιώσει με την ψυχή του που τον γεύτηκε **από** κοντά και θα τον ξαναπλάσει ολόκληρο σαν **ένα** τεράστιο σύμβολο του νατουραλισμού. Η φύση, ο κάμπος, τα βουνά θα περιγραφούν σε όλες τις ώρες της μέρας, σε όλες τις εποχές του χρόνου με όλα τα χρώματά τους, τα σχήματα, τις μυρωδιές, τα αρώματα, τον αέρα τους με ρεαλιστική και λυρική διάθεση. Ιδιαίτερα στα διηγήματά του που η πλοκή κινείται στο θεσσαλικό κάμπο, η φύση, όπως αλλάζει μέσα στη ροή του χρόνου, είναι πάντα σημείο αναφοράς και όχι μόνο αποτελεί το αναγκαίο σκηνικό για κάθε επεισόδιο, αλλά και κάτι παραπάνω. Τις περισσότερες φορές παρακολουθεί τη δράση, την ψυχική διάθεση του ήρωα, αλλά φορτίζει και τη συμμετοχή του αναγνώστη.

Αυτή η φύση, η θεσσαλική, θα αποτελέσει το αντικείμενο της εισήγησής μου. Θα μελετήσω την περιγραφή της μέσα από συγκεκριμένα αποσπάσματα από διηγήματα, αλλά και από τον *Συνταγματάρχη Λιάπκιν*. Θα δω, σε πρώτη φάση, το ρόλο της περιγραφής σε σχέση με την αφήγηση

του συγγραφέα αλλά και σε σχέση με ολόκληρο το αφηγηματικό κείμενο, την οπτική γωνία του περιγράφοντα, τις τεχνικές πλαισίωσης της περιγραφής, όπως και τον οριοθετικό άξονα της περιγραφής μέσα στα συγκεκριμένα κείμενα. Σε δεύτερη φάση θα μελετήσω τη στυλιστική της περιγραφής τους, την τυπολογία της, τα λεξικογραφικά πεδία της, καθώς επίσης και τη λεπτομέρεια, τονίζοντας το ρόλο της στα κείμενά του, μιας και ο Καραγάτσης μοιάζει σαν ένας φανταχτερός ζωγράφος της θεσσαλικής φύσης και οι εικόνες του σπαρταρίζουν από δύναμη, ενώ η φύση φαντάζει σαν μία ασταμάτητη ερωτική πράξη. Στόχος της μελέτης μου αυτής είναι να καταδείξω το ρόλο των περιγραφών του τοπίου, της φύσης στα κείμενά του σε σχέση πάντα με ολόκληρο το κείμενο μιας και η φύση, εδώ η θεσσαλική, είναι η πηγή που εμμένει να φλερτάρει ο συγγραφέας, αφού αυτή η χρωματική ατμόσφαιρα με όλες τις μεταβολές της θα αποτελέσει το κατάλληλο περιβάλλον στο οποίο θα κινηθεί τους **ήρωές** του σαν ένας στέρεος γεωμέτρης και σωστός γεωγράφος.

Οι Ιώβ του θεσσαλικού κάμπου

Λάμπρος Βαρελάς, Επίκουρος καθηγητής νεοελληνικής φιλολογίας (ΑΠΘ)

Λέξεις – κλειδιά: Ιδεολογική λειτουργία της λογοτεχνίας, αναπαράσταση τόπων και ομάδων, κολίγοι, θεσσαλικός κάμπος, διακείμενο, θεσσαλόθεμη πεζογραφία του 19ου αιώνα

Περίληψη:

Στην προτεινόμενη ανακοίνωση θα εξεταστεί η αναπαράσταση των κολίγων της Θεσσαλίας σε ελληνικά πεζογραφήματα του τέλους του 19ου αιώνα.

Η εικόνα που έχουμε για την παρουσία των κατοίκων του θεσσαλικού κάμπου στη νεοελληνική λογοτεχνία της περιόδου στηρίζεται κυρίως στην αναπαράστασή τους μέσα από την κυνική ματιά του Ανδρέα Καρκαβίτσα στον *Ζητιάνο* (1896). Αυτή όμως δεν είναι η μοναδική προσπάθεια που έγινε να αναπαρασταθούν οι Θεσσαλοί κολίγοι στη νεοελληνική πεζογραφία της εποχής.

Πριν από τον Καρκαβίτσα, μέσα στη δεκαετία του 1880, είχε ασχοληθεί με τους Θεσσαλούς κολίγους και την καταπίεσή τους από τους μεγαλοκτηματίες ο Ιωάννης Βερβέρης (1851-1903) σε πεζογραφήματά του. Σήμερα είναι σχεδόν άγνωστος αλλά στην εποχή του ήταν διάσημος δημοσιογράφος ενός «κίτρινου» φύλλου, με τον τίτλο *Παληάνθρωπος*, έντυπο που είχε μεγάλη κυκλοφορία στις λαϊκές τάξεις. Άνισος συγγραφέας αλλά με πολύ φιλολογικό ενδιαφέρον, θα μας απασχολήσει εδώ για το αφήγημά του «Ο Χρυσογαδουράκης», που έχει ως κεντρικό θέμα την αυθαιρεσία και ασυδοσία των μεγαλοτσιφλικάδων της εποχής -τους αποκαλούσαν «χρυσοκάνθαρους»- έναντι των χωρικών του θεσσαλικού κάμπου. Το κείμενο, άνισο στο σύνολό του, έχει αξία λόγω της πρωιμότητάς του, αφού, καθώς δημοσιεύτηκε σε λαϊκό έντυπο ευρείας κυκλοφορίας, αποτυπώνει (ή και δημιουργεί) στερεότυπα τόσο για τους μεγαλοκτηματίες όσο και για τους κολίγους.

Το κύριο τμήμα όμως της ανακοίνωσης θα αφορά έναν άγνωστο πεζογράφο, που αξίζει χωρίς αμφιβολία να βρει μια μικρή θέση στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας και οπωσδήποτε στην

ιστορία της λογοτεχνικής αναπαράστασης του Θεσσαλικού χώρου (όχι μόνο του κάμπου) και των κατοίκων του. Το πρόσωπο αυτό είναι ένας γνωστός πολιτικός της εποχής, ο μακρυνιτσιώτης Κωστής Δ. Τοπάλης (1862-1915), βουλευτής Βόλου επί σειρά ετών και υπουργός δικαιοσύνης (1901-1902) στην κυβέρνηση Αλ. Ζαΐμη. Φωτισμένος αστός και ανοιχτόμυαλος πολιτικός, αξίζει να μελετηθεί συστηματικά από τους ειδικούς της Θεσσαλικής πολιτικής ιστορίας. Είναι γνωστός επίσης στους ειδικούς της ιστορίας του γλωσσικού ζητήματος, αφού υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου. Εδώ όμως θα μας απασχολήσει ο πεζογράφος Κ. Τοπάλης. Την πεζογραφική του παραγωγή την έχει σκεπάσει η σκόνη του χρόνου, και το συνέδριο είναι μια καλή ευκαιρία για να ξανάρθει στο φως και να καταχωρηθεί στους πρωτεργάτες των νεοελληνικών γραμμάτων που έκαναν κεντρικούς λογοτεχνικούς ήρωες Θεσσαλούς κολίγους. Από την πλούσια παραγωγή του για τη Θεσσαλία (έχει γράψει ένα από τα ωραιότερα διηγήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας για τη σχολική ζωή και το γλωσσικό ζήτημα, βασισμένος στις αναμνήσεις του από το δημοτικό σχολείο της Μακρυνίτσας) θα μας απασχολήσει το εκτενές αφήγημα/νουβέλα *Ιώβ*, που δημοσιεύτηκε το 1896. Το έργο διεκτραγωδεί τις αλληπάλληλες συμφορές που βάλλουν τους κατοίκους του κάμπου (κοντά στη λίμνη Κάρλα) και γράφεται για να πείσει την κοινή γνώμη αλλά και τους πολιτικούς του συναδέλφους για την αναγκαιότητα λήψης ευνοϊκών μέτρων υπέρ των Θεσσαλών αγροτών. Πέραν αυτού, η οπτική του Τοπάλη είναι προγραμματικά αντίθετη από αυτή που βλέπουμε στον *Ζητιάνο* (τον οποίο έχει διαβάσει), και μας δίνει έτσι την ευκαιρία και για διακειμενικές αναγνώσεις.

Παιδικοί θάνατοι, κοινωνικά συμφραζόμενα και μεταφυσικές αναζητήσεις σε σκιαθίτικα διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη

Μαίρη Μαργαρώνη - Υποψ. Διδάκτωρ. Zentrum für Antisemitismusforschung

Κατερίνα Βούλγαρη - Κέντρο Εφαρμοσμένης Ψυχολογικής Έρευνας και Ψυχοπαιδαγωγικής Συμβουλευτικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λέξεις-κλειδιά: σκιαθίτικα διηγήματα του Παπαδιαμάντη, παιδικός θάνατος και κοινωνικά συμφραζόμενα, λαϊκή ιατρική, λαϊκή θρησκεία, έμφυλος χαρακτήρας του θανάτου, μεταβατικότητα και μεθοριακότητα του (παιδικού) θανάτου.

Περίληψη:

Η προτεινόμενη μελέτη εγγράφεται στη θεματική της αναπαράστασης του παιδικού θανάτου στη λογοτεχνία, και συγκεκριμένα στα σκιαθίτικα διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη. Αν και *Η Φόνισσα*, είναι το πιο γνωστό έργο (νουβέλα) του Παπαδιαμάντη, στο οποίο ξεδιπλώνεται το μοτίβο του παιδικού θανάτου, το μοτίβο αυτό επανέρχεται ως κεντρικό και σε άλλα έργα του Θεσσαλού συγγραφέα, μεταξύ των οποίων στα σκιαθίτικα διηγήματά του *Η τελευταία βαπτιστική* (1888), *Ο πολιτισμός εις το χωρίον* (1891), *Το πνίξιμο του παιδιού* (1900), *Η Φωνή του Δράκου* (1904),

Ρεμβασμός του Δεκαπενταγούστου (1906), Τ' αερικό στο δέντρο (1907), Το Μυρολόγι της φώκιας (1908) και Μάννα και κόρη (1914).

Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου, στόχος της μελέτης είναι να εξετάσει –μεταξύ άλλων– ζητήματα που αφορούν

- τη σύνδεση του θανάτου με την ασθένεια ή την τύχη και, κατ' επέκταση, με πτυχές που αφορούν τη λαϊκή ιατρική και τη λαϊκή θρησκεία, συγκερασμένη με στοιχεία μαγείας, δεισιδαιμονίας αλλά και μεταθανάτιου φόβου και αγωνίας του συλλογικού ασυνείδητου
- τον θάνατο ως τελετουργικό μεθοριακό και μεταβατικό στάδιο από το βασανιστικό εδώ στο λυτρωτικό επέκεινα
- τις συμβατότητες και ασυμβατότητες ανάμεσα στις εννοιολογικές κατασκευές της παιδικής ηλικίας και του παιδικού θανάτου, έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί στις συλλογικές νοοτροπίες και τις κοινωνικές αντιλήψεις
- την καταλυτική έμφυλη παρουσία στον θάνατο και τις συναισθηματικές καταστάσεις ή φορτίσεις που αυτός προκαλεί
- τις αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας (λ.χ. οικονομική ανέχεια, ανύπαρκτη ιατρική περίθαλψη, παιδική θνησιμότητα) της σκιαθίτικης κοινωνίας και, κατ' επέκταση, της ευρύτερης ελληνικής επαρχιακής κοινωνίας, κατά τα τέλη του 19ου – αρχές του 20ού αιώνα του, στη λογοτεχνία.

Η μεταφορά του αρχαίου μύθου στο έργο των αδελφών De Chirico ή πώς η λατρεία του παρελθόντος αντιστέκεται στον δυναμισμό της βιομηχανικής εποχής.

Χριστίνα Παλαιολόγου - Θεατρολόγος

Βασιλική Χρυσοβιτσάνου - Αρχαιολόγος-Ιστορικός της Τέχνης, Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθήνας

Λέξεις – Κλειδιά: De Chirico, Savinio, Μύθος, Θεσσαλία, Μεταφυσική, Φουτουρισμός

Περίληψη:

Οι αδελφοί Giorgio De Chirico, ζωγράφος και συγγραφέας και Alberto Savinio (ψευδώνυμο του Andrea Francesco Alberto De Chirico, το οποίο υιοθέτησε το 1914), συγγραφέας, ζωγράφος, μουσικός, λιμπρετίστας, σκηνοθέτης και σκηνογράφος, διέθεταν ευρύτατη ελληνική παιδεία και βαθιά γνώση του ελληνικού πολιτισμού. Γεννημένοι στην Ελλάδα, ο πρώτος στον Βόλο, ο δεύτερος στην Αθήνα, από Ιταλούς γονείς, εμπνεύστηκαν, σε μεγάλο βαθμό, από την ελληνική μυθολογία και την θεσσαλική γη. Η Ελλάδα, στα χρόνια που προηγήθηκαν του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αποτελεί ιδιαίτερο σημείο αναφοράς για τους δύο αυτούς μεγάλους καλλιτέχνες, οι οποίοι, ακολουθώντας τα ίχνη της αρχαιότητας, ταξιδεύουν, μέσω των αρχαίων μύθων, σε χρόνους παρελθόντες.

Η Θεσσαλία, η μυθική αυτή περιοχή της Ελλάδας, στους πρόποδες του Ολύμπου, στον Παγασητικό κόλπο, η χώρα των Αργοναυτών που ξεκίνησαν για την αναζήτηση του χρυσόμαλλου δέρατος, αναπλάθεται στο έργο τους, σε μια εποχή που η Ευρώπη επιδιώκει να αποκοπεί από τα δεσμά του παρελθόντος, από την προγονολατρεία. Με εφόδιο τη γνώση και υιοθετώντας την αισθητική του παρελθόντος, διατρέχουν και οι δύο το παρόν για να κατακτήσουν τη θέση τους στους μεγάλους εκφραστές του 20ού αιώνα. Η σχέση του Giorgio De Chirico με τις μυθικές μορφές οφείλεται στο γεγονός ότι η Θεσσαλία, γενέτειρα της προσωπικής του μυθογραφίας, υπήρξε ο τόπος όπου έλαβαν χώρα οι επικές μάχες των Κενταύρων και των Λαπιθών. Τα έργα του «Μάχη των Κενταύρων» (1872-1873), «Ο αγώνας των Κενταύρων» (1909), «Ο θάνατος του Κενταύρου» (1909) είναι ενδεικτικά αυτών των αναζητήσεων. Οι αδελφοί De Chirico, ως Διόσκουροι στο συνεχές παιχνίδι των μυθικών και λογοτεχνικών αυτοπροσδιορισμών, θα δουν στις μορφές των Αργοναυτών μια μεταφορά της δικής τους περιπλάνησης. «Η αναχώρηση των Αργοναυτών» (1909) φιλοτεχνήθηκε από τον ζωγράφο, ενόσω ο αδελφός του Alberto Savinio εκπονούσε μελέτες για τα Αργοναυτικά του Απολλώνιου του Ρόδιου. Η Θεσσαλία και κυρίως ο Βόλος αποτελούν επίσης το περιβάλλον όπου διαδραματίζεται το μυθιστόρημα του Savinio «Τραγωδία της παιδικής ηλικίας» (1937).

Η ουσία του εγχειρήματός τους έγκειται στην ανάδειξη εικόνων, συμβόλων, εννοιών και ιδεών που συνδέουν την εποχή τους με το παρελθόν και την ιστορία. Μελέτησαν και οι δύο με πάθος, τον Nietzsche, τον Weininger και τον Schopenhauer αποζητώντας να αποδώσουν, με τον δικό τους τρόπο, την αίσθηση της ποιητικής σιωπής στην εικόνα και τον λόγο. Οι καλλιτέχνες αυτοί, με πρωτοποριακό πνεύμα, διερευνούν τα ακαθόριστα όρια μεταξύ πραγματικότητας και μεταφυσικής, αναγνωρίζοντας τον ρόλο της μνήμης ως αφετηρία όλων των τεχνών. Η τέχνη τους δεν περιορίζεται στην αναπαραγωγή ορατών στοιχείων, αλλά δημιουργεί μια ποιητική αντι-πραγματικότητα. Το έργο τους, πολύμορφο και πολυεπίπεδο, επιδέχεται και προκαλεί πολλές εναλλακτικές θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις.

Ο Μ. Καραγάτσης στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμνασίου και Λυκείου

Αναστάσιος Στέφος - Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος, Πρόεδρος της ΠΕΦ

Περίληψη:

Ανθολόγηση κειμένων από το έργο του Μ. Καραγάτση, σημαντικού πεζογράφου της «γενιάς του '30», απουσιάζει παντελώς από τα σχολικά εγχειρίδια Μέσης Εκπαίδευσης ως το 1977. Με τη σύνταξη των νέων διδακτικών βιβλίων (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Κ.Ν.Λ. 1979-1983), ανθολογείται, για πρώτη φορά, στην Γ' τάξη του Γυμνασίου το, ιστορικού περιεχομένου, αφήγημα «Η σιωπή της Ευαγγελίστριας», μαζί με ένα σύντομο βιογραφικό και εργογραφικό σημείωμα του συγγραφέα.

Με την αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών από το Υπουργείο Παιδείας και το πρώην Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001), γράφονται νέα βιβλία (μαθητή και εκπαιδευτικού), του Γυμνασίου, που διδάσκονται από το 2006 και στα οποία ανθολογούνται δύο διηγήματα: στη Β΄ τάξη, «Η κυρία Νίτσα» και στην Γ΄ τάξη ένα μικρό απόσπασμα, «Ένας Ρώσος συνταγματάρχης στη Λάρισα» από το έργο, Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν» (1933). Παράλληλα, στην Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας αφιερώνονται δύο σελίδες (134-135) στη ζωή και το έργο του συγγραφέα.

Στα Κ.Ν.Λ. Λυκείου, μετά την αναθεώρηση του 2001, ανθολογούνται δύο κείμενα στη Β΄ τάξη, που μετακινήθηκαν από τις Γ΄ και Α΄ τάξεις, αντίστοιχα: αποσπάσματα από τον *Γιούγκερμαν*, το «Μπουρίνι» (*Το μεγάλο συναξάρι*) και «Τα χταποδάκια» (*Το νερό της βροχής*).

Με τα ανθολογούμενα αυτά κείμενα, έστω και ευάριθμα, οι μαθητές μας έρχονται σε επαφή με αντιπροσωπευτικά δείγματα του έργου του Μ.Κ. και μπορούν να προσπελάσουν τα νοήματα και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της γραφής του (ρεαλισμό, έντονο κοινωνικό προβληματισμό, απεικόνιση σκληρής επαρχιακής κοινωνίας, αποθέωση της φύσης, περιγραφή του θεσσαλικού κάμπου).

Ειρήσθω εν παρόδω, στα Κείμενα Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου, με τίτλο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, που διδάσκονται από την προηγούμενη σχολική χρονιά, ανθολογείται στην ενότητα *Ταξίδι στη Λογοτεχνία* (2011-'12), απόσπασμα από «το μοναχικό ταξίδι στα Κύθηρα» (*Το μεγάλο συναξάρι*). Στο αφήγημα, που ανήκει στην αστική ταξιδιογραφία, ο συγγραφέας χειρίζεται λεπτά την παρωδία και την ειρωνεία, με στόχο όχι απλώς να περιγράψει, αλλά να απομυθοποιήσει τα ταξιδιωτικά ήθη των αστών της εποχής του.

Θεσσαλία, ο τόπος μου. Τη γνωρίζω και μαγεύομαι μέσα από λογοτεχνικές σελίδες

Κωνσταντίνα Χατζημίχου - Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Msc, Υπεύθυνη σχολικών δραστηριοτήτων Α/θμιας Εκπαίδευσης Λάρισας

Ευαγγελία Πάππου - Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, Msc, Υπεύθυνη σχολικής βιβλιοθήκης 23ου Δημοτικού Σχολείου Λάρισας

Λέξεις κλειδιά: Θεσσαλία, φιλιανγνωσία, διαθεματικότητα, τοπική ιστορία

Περίληψη:

Το καινοτόμο πρόγραμμα που προτείνουμε έχει ως στόχους την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης των μαθητών και την εδραίωση μιας φιλικής σχέσης του παιδιού με την ανάγνωση και το βιβλίο. Παράλληλα, δίνει την ευκαιρία στα παιδιά μέσα από διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες να μάθουν την ιστορία του τόπου τους, να τη συνδέσουν με τα αξιοθέατά του, τον τρόπο ζωής των κατοίκων τα παλαιότερα χρόνια και να εντοπίσουν διαφορές με το άλλοτε και το τώρα. Η πρότασή μας αυτή στηρίζεται σε δύο δεδομένα: α) ότι η εξοικείωση με τον τόπο που ζούμε είναι σημαντικό στάδιο της γνωστικής και συναισθηματικής πορείας προς την ωριμότητα και β) ότι η

τοπική ιστορία προσφέρει κίνητρα και δημιουργεί ερωτήματα για την ανάγνωση πολλών και διαφορετικών κειμένων με επίκεντρο τον τόπο (ιστορικά βιβλία, μυθιστορήματα, παραμύθια κλπ.).

Ειδικότερα, η Λάρισα της περιόδου 1881 – 1940 είναι μία πόλη που αναζητά να βρει τον βηματισμό της, παλινδρομώντας ανάμεσα στο παλαιό και το σύγχρονο, το οθωμανικό παρελθόν και το ευρωπαϊκό μέλλον, τις παραδοσιακές αξίες και τον κοσμοπολιτισμό. Με άλλα λόγια, είναι μια πόλη σε αναζήτηση ταυτότητας. Οι προσπάθειες αστικού εκσυγχρονισμού και η αθρόα μετακίνηση αγροτικών πληθυσμών στην πρωτεύουσα του θεσσαλικού κάμπου δημιουργούν νέα δεδομένα που ελκύουν το ενδιαφέρον πολλών πεζογράφων. Τα κείμενα αυτά, τα οποία επιχειρούν να πληροφορήσουν τον αναγνώστη αποκαλύπτοντας φανερές και κρυμμένες πτυχές του τόπου, αλλά και να εκθέσουν οχληρά κοινωνικά φαινόμενα, χρησιμοποιούνται στο πρόγραμμα που προτείνουμε με στόχο να μάθουν οι μαθητές όχι μόνο την ιστορία του τόπου τους, αλλά και να έρθουν σε επαφή με κρίσιμα ζητήματα της ιστορίας και μέσα από αυτά να αντιληφθούν καλύτερα τις διαδικασίες συγκρότησής της.

Η Θεσσαλία ιαμβική και δεκαπεντασύλλαβη, ως πολεμική ιαχή. «Θεσσαλικά» ποιήματα του Σικελιανού και του Παλαμά την εποχή των Βαλκανικών Πολέμων

Ζωή Κατσιαμπούρα - Φιλολόγος, επίτιμη σύμβουλος Φιλολόγων

Λέξεις-Κλειδιά: Μύθος, ιστορία, σύμβολο, βαλκανικοί πόλεμοι, ποιητής-ταγός

Περίληψη:

Στη *Φλογέρα του Βασιλιά* (Λόγος Πέμπτος) του Κωστή Παλαμά, που εκδόθηκε το 1910 (τυπ. Εστίας), και στη *Θεσσαλία* του Άγγελου Σικελιανού, που δημοσιεύτηκε στον Νουμά (τεύχος 499, Σάββατο 26 Ιανουαρίου 1913), η Θεσσαλία παρουσιάζεται ως μυθικός τόπος και ως σύμβολο.

Ο Παλαμάς, στο ποίημά του, όταν το επικό ταξίδι φτάνει στη Θεσσαλία, δεν βλέπει στον χώρο της το φυσικό τοπίο ή την ανθρώπινη διαμονή, αλλά τον τόπο της δημιουργίας των ελληνικών μύθων. Η φύση, σε όποια σημεία αποτελεί το ποιητικό του αντικείμενο, αναφέρεται σαν αντίστοιχο της ελληνικής τέχνης («της φύσης Παρθενώνας») ή της ιστορίας. Μάγισσες, κένταυροι, ο Αχιλλέας, τα Μετέωρα και το Πήλιο παρατάσσονται φορτισμένα με τα ιστορικά και μυθικά τους σημαινόμενα. Τα θεσσαλικά ποτάμια μπορεί να έχουν σύγχρονα ονόματα (Σαλαμπριάς, Φερσαλίτης), αλλά είτε προσωποποιούνται σαν θεοί είτε θυμίζουν τους αρχαίους στρατούς και πολέμους. Ο τόπος, που, όπως λέει ο ποιητής, κρατάει σταθερά το ελληνικό όνομά του ανά τους αιώνες, και ως σπάρραξε κάτω από τα πόδια διαφόρων επιδρομέων και ως τον αποκάλεσαν με ονομασίες άλλες, εμφανίζεται, μ' ένα λόγο, σαν πρόσωπο του ιστορικού δράματος.

Ο Σικελιανός δημοσίευσε το ποίημά του ενώ είχαν ήδη αρχίσει οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ενώ ήδη και η Θεσσαλονίκη είχε καταληφθεί. Για αυτόν η Θεσσαλία έχει πιο «υλική» υπόσταση, μια λυρική φυσική

μορφή, αλλά ο τωρινός πόλεμος έχει επιβληθεί στην φυσική ομορφιά και τη μυθική κληρονομιά της, τον Αχιλλέα, τους Κενταύρους, κτλ. Ακόμα κι αν

«...στ' απόσκια τα κοτσύφια λένε

Τ' ανεβρυτό κελάιδισμα το πλάνο»,

ο στίχος συνεχίζει πως το σπουδαίο είναι ότι

«Στις λαγκαδιές σουρίζουνε τα βόλια

Κι ακολουθάνε τα νερά που ρένε...»

Έχει ήδη από το 1896 υπάρξει το έργο του Καρκαβίτσα *Ο Ζητιάνος*, όπου νατουραλιστικά απεικονίστηκε η ζωή στη νεοπροσαρτημένη Θεσσαλία, και όπου ο τόπος κάθε άλλο παρά θύμιζε θεούς και ήρωες και κενταύρους. Πώς λοιπόν, εμφανίζεται τώρα αυτή η μυθολογική φόρτιση;

Η ιδεολογική αυτή εξέλιξη, έστω στα περιορισμένα εξεταστέα παραδείγματα, θα είναι το αντικείμενο της εισήγησής μου.

Θα προσπαθήσω να διερευνήσω τις ιδεολογικές ζυμώσεις της εποχής, με την καλλιέργεια της Μεγάλης Ιδέας και τον Μακεδονικό Αγώνα, που ωθούν τους ποιητές, τον ένα να αποδώσει στη Θεσσαλία, όπως και γενικά στον ελλαδικό γεωγραφικό χώρο, όλη την ένταση της ιστορίας και της μυθολογίας, σε μια επικολυρική παρουσίαση, τον δε άλλο να την επικαλείται ως τον φορέα της ιαχής «κράτει σφιχτά τον πόλεμό σου Ελλάδα».

Αναζητώντας τον Μ. Καραγάτση μέσα από τα κείμενα: βιογραφική κριτική και αναγνωστικές ανταποκρίσεις

Δήμητρα Γασπαράτου – Λεοντίτση, Φιλολόγος στη Β'θμια Εκπαίδευση

Λέξεις – κλειδιά: Αυτοβιογραφικό είδος, βιογραφική κριτική, Μ. Καραγάτσης, μυθοπλασία, υποκειμενικότητα, ψυχαναλυτική κριτική

Περίληψη:

Ο αυτοβιογραφικός χαρακτήρας τόσο των νεανικών ποιημάτων όσο και των διηγημάτων της πρώτης φάσης της νεανικής συγγραφικής περιόδου του Μιχάλη Καραγάτση έχει επισημανθεί από τους μελετητές του έργου του, προσφέροντας ένα κίνητρο βιογραφικό ή/ και ψυχογραφικό για την μελέτη τους. Αυτοβιογραφικό χαρακτήρα έχει και το βιβλίο της, κόρης του συγγραφέα, Μαρίας Καραγάτση, *Το ευχαριστημένο ή οι δικοί μου άνθρωποι*, στο οποίο ως προβολή του (φροϋδικού) οικογενειακού ρομάντσου, σκιαγραφείται και ο πατέρας Καραγάτσης.

Ο Paul John Eakin, στο βιβλίο του *Fictions in Autobiography*, διατυπώνει την άποψη ότι «η αυτοβιογραφική αλήθεια δεν είναι ένα παγιωμένο, αλλά εξελισσόμενο, περιεχόμενο στην πολύπλοκη διαδικασία της αυτο-ανακάλυψης και αυτο-δημιουργίας και ότι ο εαυτός, που είναι το κέντρο κάθε αυτοβιογραφικής αφήγησης, είναι αναγκαστικά μια μυθοπλαστική δομή» (Eakin, 1985: 3).

Αφορμώμενη από τις απόψεις αυτές, θέτω στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος νεανικά ποιήματα και διηγήματα του Μ. Καραγάτση, καθώς και το βιβλίο της Μ. Καραγάτση, *Το ευχαριστημένο ή οι δικοί μου άνθρωποι* βάσει των οποίων προτείνω ένα διδακτικό σενάριο προσέγγισης των τρόπων εγγραφής της συγγραφικής υποκειμενικότητας στα λογοτεχνικά κείμενα. Αυτό στο οποίο στοχεύω γενικότερα είναι η διερεύνηση των σχέσεων συγγραφέα – κειμένου και πώς διαφορετικές προσεγγίσεις αυτών των σχέσεων αντανακλούν διαφορετικές απόψεις αναφορικά με το πώς οι αναγνώστες ανταποκρίνονται στα κείμενα.

Μαθητές Λυκείου συζητούν με αφορμή τον «Συνταγματάρχη Λιάπκιν» του Καραγάτση για τη μυθοπλαστική κατεργασία της πραγματικότητας από τον αφηγητή.

Αναστάσιος Μάτος – Φιλολόγος, Διδάκτωρ Ψηφιακών Μέσων στην Εκπαίδευση

Ιουλία Κανδήλα – Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων

Ράνια Βερέμη – Φιλολόγος στην Β/θμια Εκπαίδευση

Λέξεις – κλειδιά: μνήμη, φαντασία, αναγνωστικές κοινότητες, διδασκαλία λογοτεχνίας, Καραγάτση

Περίληψη:

Όπως είναι γνωστό η μυθοπλαστική αφήγηση – άρρηκτα συνδεδεμένη με τη λογοτεχνία – δεν αφηγείται το πραγματικό, παρόλο που διεκδικεί την αληθοφάνεια αλλά «συστήνει έναν ολόκληρο καινούριο κόσμο προσώπων και καταστάσεων ‘από το μηδέν’». Παρά το γεγονός ότι σε διεθνές επίπεδο η λεγόμενη φιλολογική / ερμηνευτική προσέγγιση για τη διδασκαλία του λογοτεχνικού κειμένου υποχωρεί, στα ελληνικά συμφραζόμενα (Δ.Ε.Π.Σ. Λογοτεχνίας, 2004 και κυρίαρχες διδακτικές πρακτικές), η εποχή, η βιογραφία του/της δημιουργού καθώς και οι ιδιαίτερες συνθήκες μέσα στις οποίες έγραψε το έργο, αποτελούν κλειδί για την ανάγνωση και την «κατανόησή» του (Γκίκας, 1995). Οι μαθητές/τριες λοιπόν αποφοιτούν από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση χωρίς σχεδόν ποτέ να προβληματιστούν πάνω στην «διασταύρωση» του πραγματικού κόσμου των συγγραφέων με τον μυθικό κόσμο που αυτοί/ές κατασκευάζουν στις αφηγήσεις τους.

Με αφορμή τον «Συνταγματάρχη Λιάπκιν» του Μ. Καραγάτση, σχεδιάσαμε μια διδασκαλία με επίκεντρο και στόχο να εμπλέξουμε τα παιδιά σε διερεύνηση και προβληματισμό για τα εξής:

- ποια είναι η σχέση ανάμεσα στον κόσμο της μυθοπλαστικής αφήγησης και στον πραγματικό κόσμο του συγγραφέα
- κατά πόσο οι πράξεις, τα κίνητρα, ο χώρος και ο χρόνος μέσα στον οποίο κινούνται τα πρόσωπα μιας ιστορίας μιμούνται την αληθινή ζωή

Η διδασκαλία έγινε με την αξιοποίηση συμβατικών και ψηφιακών μέσων και με την εφαρμογή ενός μεικτού περιβάλλοντος μάθησης (blended learning) (Gosper, κ.α., 2008) . Δημιουργήσαμε ένα δικτυακό τόπο για τη διδασκαλία του «Συνταγματάρχη Λιάπκιν» και καλέσαμε τους μαθητές, αφού

διαβάσουν ολόκληρο το έργο, να μελετήσουν μια σειρά μαρτυριών (κειμένα και φωτογραφίες) σχετικά με το πλαίσιο της δημιουργίας του. Στη συνέχεια η μαθησιακή διαδικασία μεταφέρθηκε σε μια διαδικτυακή κοινότητα (www.edmodo.com) και επεκτάθηκε καταλαμβάνοντας το χρονικό διάστημα ενός μήνα. Στο διάστημα αυτό τροφοδοτούσαμε τους/τις μαθητές/τριες με κατάλληλα ερωτήματα σχετικά με τους αρχικούς μας στόχους, ζητώντας να συζητούν με βάση επιχειρήματα αντλημένα από τη συνδυαστική μελέτη του λογοτεχνικού κειμένου αλλά και των μαρτυριών για το πλαίσιο της δημιουργίας του. Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι είναι εξαιρετικά χρήσιμο για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, ο εκπαιδευτικός να στοχεύει στην ανάπτυξη παρόμοιων προβληματισμών στους/τις μαθητές/τριες του, ώστε να αντιλαμβάνονται ότι η μυθοπλαστική δύναμη του συγγραφέα είναι ο αποφασιστικός παράγοντας που μετατρέπει τα γεγονότα της άμεσης εμπειρίας του σε μυθιστορηματικό κόσμο.

Η μυθολογία της «στεριανής γυναίκας» του Νίκου Καββαδία και η Μαρίνα της Χίμαιρας του Μ. Καραγάτση

Μάριος-Κυπαρίσσης Μώρος – Φοιτητής Φιλολογίας Α.Π.Θ.

Λέξεις - κλειδιά: Καραγάτσης – Καββαδίας – μυθολογία γυναίκας – Χίμαιρα - Βάρδια

Περίληψη:

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να προσεγγίσει, αρχικά τη σχέση του ποιητή Νίκου Καββαδία με το Μ. Καραγάτση και στη συνέχεια να ανιχνεύσει το διακείμενο, κυρίως της αναφοράς στη γυναίκα στα έργα τους. Συγκεκριμένα, θα εξεταστούν τα ποιήματα του Καββαδία σε σχέση με τη *Βάρδια*, που αφορούν στη γυναίκα, αυτή τη γυναίκα που ζει στη στεριά και απέχει από τον κόσμο των ναυτικών, καθώς είναι συνδεδεμένη με ένα κόσμο διαφορετικό, ακάθαρτο, που συνεπάγεται την απιστία. Από το έργο του Μ. Καραγάτση, θα προσεγγιστεί η *Χίμαιρα*, με κατεύθυνση τη βασική της ηρωίδα, τη Μαρίνα, που κατά ένα τρόπο ανταποκρίνεται στο πρότυπο που θέτει η καββαδιακή τυπολογία της «στεριανής γυναίκας».

Η γυναίκα, που για τον Καββαδία αποτελεί «του ναυτικού το δυσκολότερο ταξίδι» και «θυμίζει κάμαρες κλειστές, στεριά μυρίζει», στη *Χίμαιρα*, ακάλυπτη από την όποια αισθητική της ιθαγένειας της προσέφερε η Γαλλία, βεβαρημένη από το χαρακτηριστικό βιολογικό ντετερμινισμό της карагацτικής γραφής, κινείται εγχώρα, προσπαθώντας να πραγματοποιήσει μία εκ των έσω αλλαγή στην Ελλάδα, υποκείμενη στη προγεγραμμένη μοίρα της συζύγου ναυτικού. Η αδυναμία της προσαρμογής της, καθώς και η σεξουαλικότητά της, θα την οδηγήσουν στην απάτη, επιβεβαιώνοντας την καββαδιακή οριοθέτησή της. Η πορεία της πτώσης της (ηθικής), με κατάληξη την αυτοχειρία της και την οικογενειακή καταστροφή, τόσο τη δική της, όσο και του άντρα της, καθρεφτίζουν πολλές των πτυχών της ποίησης του Μαραμπού.

Ο αναγνώστης, διαβάζοντας το μυθιστόρημα του Καραγάτση, ακολουθεί μία πορεία ταυτίσεων με την ηρωίδα και καταλήγει στην απομυθοποίησή της, κάτι που στην εργογραφία του Καββαδία

αποτρέπεται, πολλές φορές ρητά. Παράλληλα με τα έργα των δύο συγγραφέων, θα παρακολουθήσουμε τη ροή της αλληλογραφίας τους, εντοπίζοντας τις σχέσεις εκείνες, που δημιουργούν το διακείμενο της παραβατικότητας της «στεριανής γυναίκας». Η παραβατικότητα και στους δύο προκύπτει από το βιολογικό ντετερμινισμό· ρητό στον Καραγάτση, υπολανθάνοντα στον Καββαδία. Οι γυναίκες που θα αναφέρει ο Καββαδίας, είτε από πλήξη, που τη ψέγει, είτε από επιταγές της φύσης, απατούν τους άνδρες τους, οι οποίοι αποστρέφονται έκτοτε το σύνολο του φύλου (βλ. Μαραμπού). Μιλάμε πλέον, για μυθολογία της «στεριανής γυναίκας», που καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της ποίησης και αρκετές από τις παραπληρωματικές ιστορίες που συγκροτούν το σώμα της Βάρδιας.

Από την άλλη, η κατασκευή της γυναίκας στον Καραγάτση δε διαφέρει αρκετά· το πιο ενδιαφέρον είναι η κοινωνική θέση της. Η Μαρίνα, που θα αποτελέσει και αντικείμενο της μελέτης μας, κινείται σε ένα αρκετά ελιτίστικο χώρο, από τον οποίο καλείται να απογαλακτιστεί μετά το γάμο της με το Γιάννη και τη μετακίνησή της στην Ελλάδα. Κινείται πάντοτε, με γνώμονα τη λογική της και οι μόνες στιγμές που αυτό αίρεται, είναι όταν η γενετήσια ορμή υπερνικά και την ωθεί στην παράβαση. Η τάξη αποκαθίσταται στον Καραγάτση από τη μοίρα και τις Ερινύες, ενώ στον Καββαδία μένει τις περισσότερες φορές ατιμώρητη (βλ. διηγήσεις *Βάρδιας*).

Θεωρούμε πιθανό, η σχέση των δύο ανδρών, να επηρέασε, όχι μόνο τη γραφή τους, αλλά και την οπτική τους· οι ιστορίες των ταξιδιών του Μαραμπού, με τις γυναίκες των ναυτικών που «στα κρεβάτια τους άλλους φιλούν», για να παραφράσουμε το στίχο, φαίνεται να συνέβαλαν στη διαμόρφωση της τελικής Μαρίνας της έκδοσης του 1953.

Ιστορικο- κοινωνικά στοιχεία στο «Μπουρίνι» και τις «Ταξιδιωτικές εντυπώσεις» του Μ. Καραγάτση

Γεωργία Χαριτίδου - δ.φ., Γ. Γραμματέας Π.Ε.Φ.

Λέξεις – κλειδιά: ιστορία, κοινωνία, αντιλήψεις, τόπος

Περίληψη:

Η εισήγηση επιδιώκει να αναδείξει χαρακτηριστικά στοιχεία, ιστορικά και κοινωνικά του Θεσσαλικού χώρου που εμπεριέχονται στο διήγημα *Μπουρίνι* (εκτείνεται στο μέγεθος της νουβέλας), το πρώτο από τα επτά διηγήματα της συλλογής *Το μεγάλο συναξάρι* του Μ. Καραγάτση, καθώς και στο πρώτο μέρος των *Ταξιδιωτικών εντυπώσεων*, κειμένων που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα *Καθημερινή* με γενικό τίτλο Ελληνική επαρχία: Θεσσαλία, από 15 έως 19 Μαΐου 1938. Ο συγγραφέας, όπως σημειώνει στην εισαγωγή της η Α. Φρατζή, επιμελήτρια του τόμου «Περιπλάνηση στον κόσμο. Ταξιδιωτικές εντυπώσεις», διαχειρίζεται το γνήσιο ιστορικό ενδιαφέρον του οδηγώντας το προς τη σύλληψη κυρίως της ατμόσφαιρας που αποπνέει κάθε εποχή και κάθε τόπος -εν προκειμένω η Θεσσαλία. Στόχος, δηλαδή, είναι να αναδειχθεί η εφαρμογή από τον Καραγάτση αυτού που ο ίδιος θεωρεί πλεονέκτημα του συγγραφέα (Αι επιφυλλίδες της «Πρωίας», 24-3-43), το να δίνει δηλαδή στην αφήγησή του εκείνη «την ελάχιστη και χτυπητή πλευρά της ιστορίας που τον απασχολεί ... να είναι τα

έργα του και να απομένουν ιστορικά δοκουμεντά». Έτσι, θα αναζητηθεί στα συγκεκριμένα έργα του Καραγάτση ο γενικότερος στοχασμός του απέναντι στα γεγονότα που αφηγείται και τον απασχολούν, όπως η απελευθέρωση της Θεσσαλίας, οι ασχολίες των κατοίκων της, το γλωσσικό τους ιδίωμα, ο τρόπος διαβίωσης και οι συνήθειές τους, η θέση της γυναίκας, οι οικονομικές σχέσεις με τους τσιφλικάδες, τους καραγκούνηδες, τους γύφτους.

Όλες αυτές οι αναφορές που αποτελούν βιωμένο παρελθόν και παρόν για τον πιο ερωτευμένο (κατά τον Μ. Μερακλή) με την Ιστορία συγγραφέα της γενιάς του '30, εντάσσονται φυσικά και ζωντανά στη διήγησή του και σε απόλυτη αρμονία με το χώρο, το περιβάλλον, τον κάμπο, τις καλλιέργειες, την Λάρισα, τον Όλυμπο (..κόκκινο σαν αίμα..), τον Κίτσοβο, την Όσσα που συμμετέχουν στα όσα διηγείται.

Η «χρυσή μεσότητα» του λογοτέχνη-κριτικού: η κριτική μεταγλώσσα του Μ. Καραγάτση

Παναγιώτα Χατζηγεωργίου - Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Λέξεις – κλειδιά: Μ. Καραγάτσης, λογοτεχνική κριτική, Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, πρόσληψη

Περίληψη:

Η λογοτεχνική κριτική –όπως και η λογοτεχνία– ως πρακτική παραγωγής νοήματος εντάσσεται στο χώρο της κουλτούρας, καθορίζοντάς την, αλλά και καθοριζόμενη από αυτή. Γι' αυτό, σύμφωνα με την άποψη της Α. Τζούμα, αναλαμβάνει δύο διαφορετικές λειτουργίες μέσα στην πολιτισμική διαδικασία, οι οποίες αντιστοιχούν στη διπλή φύση της: α) ως πρακτική παραγωγής νοήματος συμπορεύεται με τις άλλες πολιτισμικές πρακτικές, αφού στόχος της κουλτούρας είναι να εξασφαλίσει ένα κοινό τρόπο θέασης της πραγματικότητας (θεσμική λειτουργία της κριτικής) και β) ως όχημα ανατροπής του θεσμοθετημένου πολιτισμικού σχηματισμού, ασκεί κριτικό έλεγχο στο θεσμοθετημένο κοινό αίσθημα, προβάλλοντας μία θέαση της πραγματικότητας κάτω από άλλους όρους κι επηρεάζοντας τις άλλες πολιτισμικές πρακτικές (μετασχηματιστική λειτουργία της κριτικής).

Ο μοντερνιστής Τ. Σ. Έλιοτ, αναφερόμενος στον προσωπικό κριτικό του λόγο στο δοκίμιό του «Ας κρίνουμε τον κριτικό», διακρίνει τον επαγγελματία κριτικό, τον «Κριτικό με Γούστο», τον Ακαδημαϊκό και Θεωρητικό Κριτικό, καθώς και τον κριτικό του οποίου η κριτική είναι παραπροϊόν της δημιουργικής του δράσης, εκείνον δηλαδή που είναι ο ίδιος ποιητής. Από άλλη σκοπιά και πιο συνοπτικά ο Β. Αθανασόπουλος απαριθμεί τρεις εκδοχές της κριτικής: την πανεπιστημιακή, τη δημοσιογραφική και εκείνη των λογοτεχνών. Από αυτές, υποστηρίζει ότι η κριτική των λογοτεχνών μπορεί να αποτελέσει τη χρυσή μεσότητα, επειδή μπορεί να συνδυάσει τα θετικά χαρακτηριστικά των άλλων δύο τύπων: κινείται στη δημοκρατική επικράτεια του δοκιμίου, δεν έχει τις αυστηρές δεσμεύσεις ως προς την έκταση και την παραγόμενη ποσότητα των κειμένων της δημοσιογραφικής κριτικής, ενώ διατηρεί μια -αντίστοιχη της πανεπιστημιακής- θετική προοπτική διάρκειας, γιατί

στηρίζεται στην κριτική δεινότητα του λογοτέχνη κριτικού. Παράλληλα, ο κριτικός λόγος ενός λογοτέχνη μπορεί να αποτελεί μια κριτική μεταγλώσσα με λογοτεχνικές μορφικές αξιώσεις, ανάλογες δηλαδή με αυτές του κρινόμενου από αυτόν αντικειμένου, με το οποίο -λόγω της ιδιότητάς του- συνδέεται εσωτερικά.

Ως γνήσιος εκπρόσωπος της γενιάς του '30, ο Μ. Καραγάτσης δραστηριοποιήθηκε σε όλα τα είδη του γραπτού λόγου, λογοτεχνικού και μη: διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα, ταξιδιωτική λογοτεχνία, ποίηση, θέατρο, επιφυλλίδα, ρεπορτάζ, θεατρική και λογοτεχνική κριτική. Ως εκ τούτου, στον κριτικό του λόγο είναι δυνατόν να αναζητηθούν και να εντοπιστούν στοιχεία πολλών, αντιφατικών ίσως, κατηγοριών μεταγλωσσικού λόγου: του θεωρητικού, του Κριτικού με Γούστο, του δημοσιογραφικού-κριτικού, του λογοτέχνη του οποίου η κριτική είναι παραπροϊόν της δημιουργικής του δράσης. Επίσης, επειδή, σύμφωνα με την Α. Τζούμα, η λογοτεχνική κριτική, λόγω της διαλεκτικής της φύσης, ως μορφή γνώσης μετατρέπεται σε κριτικό λόγο, η πρόσληψη των κειμένων από τον κριτικό παράγει παρά αποκαλύπτει νοήματα και δημιουργεί ένα νέο τρόπο σκέψης κι αντίληψης της πραγματικότητας. Συνεπώς, είναι δυνατόν μέσα από τα κείμενα λογοτεχνικής κριτικής καθώς και τις λογοτεχνικές επιφυλλίδες του Μ. Καραγάτση να αναζητηθεί το είδος, το εύρος και η ποιότητα της πολιτισμικής κριτικής του: να αναδειχθεί η προσωπική του θέση του λογοτεχνικού φαινομένου και η ιδιαίτερη θέση του ως προς τη συγχρονία και τη διαχρονία της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Το έπος και η τραγωδία του Θεσσαλικού λαού στο έργο του Ζήση Σκάρου και του Ηλία Λεφούση

Χρίστος Αλεξίου - τ. καθηγητής Πανεπιστημίου Birmingham

Λέξεις - κλειδιά: Αυτοβιογραφικό είδος, βιογραφική κριτική, Μ. Καραγάτσης, μυθοπλασία, υποκειμενικότητα, ψυχαναλυτική κριτική

Περίληψη:

Είναι γνωστό πως ο λαός της Θεσσαλίας δοκιμάστηκε σκληρά και αγωνίστηκε ηρωικά στη διάρκεια του 19ου και του 20ου αιώνα για την απελευθέρωσή του, για την επιβίωση του και για την καλύτερευση της εξαθλιωμένης ζωής του.

Ωστόσο, ως το 1960, που κυκλοφόρησε ο πρώτος τόμος της τριλογίας του Σκάρου, *Οι ρίζες του ποταμού*, τόσο η τραγική ζωή του Θεσσαλικού λαού, όσο και οι επικοί αγώνες του για την εθνική και κοινωνική απελευθέρωση του δεν απασχόλησαν σοβαρά τη νεοελληνική λογοτεχνία.

Ξαφνικά, στις δεκαετίες 1960 και 1970, εμφανίστηκαν δύο νεότεροι Θεσσαλοί συγγραφείς, ο Ζήσης Σκάρος και ο Ηλίας Λεφούσης, που με το πολύτομο έργο τους έδωσαν το έπος και την τραγωδία του Θεσσαλικού λαού, όπως εξελίχτηκαν από τα μέσα του 19ου ως τα μέσα του 20ου αιώνα.

Ο Ζήσης Σκάρος (1917-1997) με τη μυθιστορηματική τριλογία του *Οι ρίζες του ποταμού* περιγράφει την ανάπτυξη του λαϊκού κινήματος στη χώρα μας από την εθνικοαπελευθερωτική εξέγερση των

αγροτών στην τουρκοκρατούμενη Θεσσαλία το 1854 ως την Εθνική Αντίσταση στα χρόνια του Πολέμου και της Κατοχής, 1940-1944. Οι ρίζες αυτού του κινήματος βρίσκονται στους αγώνες της θεσσαλικής αγροτιάς ενάντια στους μπέηδες και τους τσιφλικάδες από τον ξεσηκωμό το 1854 ως την αιματοχυσία του Κιλελέρ, το 1910, που περιγράφονται στον Α΄ τόμο, με τίτλο Ραγιάδες και κολήγοι, στους αγώνες των εργατών ενάντια στην καπιταλιστική εκμετάλλευση στα χρόνια 1910-1930, που περιγράφονται στον Β΄ τόμο με τίτλο Αστοί και εργάτες, και στους αγώνες ενάντια στον πόλεμο και στον φασισμό, που περιγράφονται στον Γ΄ τόμο με τίτλο Αντίσταση και πόλεμος. Έτσι οι επικοί και τραγικοί αγώνες του θεσσαλικού λαού συνδέονται με το ευρύτερο κοινωνικο-απελευθερωτικό κίνημα της χώρας μας και αποτελούν τη νερομάνα αυτού του μεγάλου ποταμού, όπως ονόμασε μεταφορικά ο συγγραφέας το λαϊκό κίνημα.

Ο Ηλίας Λεφούσης (1930-2008) έγραψε επίσης μια μυθιστορηματική τριλογία, όπου περιγράφει το έπος και την τραγωδία του θεσσαλικού λαού την ίδια εποχή. Το έργο του Λεφούση έχει κάποιες ομοιότητες με το έργο του Σκάρου. Έχει τις ίδιες συναισθηματικές και βιωματικές αφετηρίες και περιγράφει το ίδιο ποτάμι του λαϊκού κινήματος. Στον Α΄ τόμο με τίτλο *Κολήγοι: Βαλτότοποι*- 1930 περιγράφει τη σκληρή ζωή των κολήγων, που ζουν στα χρόνια 1930-1935 καλλιεργώντας τους βαλτότοπους, που απλώνονται πλάι στη λίμνη Κάρλα, τους αγώνες τους όχι μόνο με τους τσιφλικάδες αφέντες τους και την κρατική εξουσία, αλλά και με τα κουνούπια, την ελονοσία, τις ακρίδες, τον κουρνιαχτό, τη λάσπη, την ξεροπαγιά και την αφόρητη ζέστη του κάμπου.

Στον Β΄ τόμο, με τίτλο *Βοϊδάμαξες: κολήγοι-τόμος 2*, η δράση του μυθιστορήματος μετατοπίζεται από τους βαλτότοπους του κάμπου στα θεσσαλικά αστικά κέντρα, όπου σημειώνεται μια αλματώδης βιομηχανική και εμπορική ανάπτυξη και μια συνακόλουθη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος, που συνδέεται με το αγροτικό κίνημα.

Ο Γ΄ τόμος, με τίτλο *Μπέηδες και τσιφλικάδες*, προηγείται θεματικά και χρονικά από τους δύο τόμους των *Κολήγων* και γράφτηκε με σκοπό να συνθέσει, όπως ο Σκάρος, μια τεράστια τοιχογραφία, που να απεικονίζει το ιστορικό δράμα του θεσσαλικού λαού, από το 1850 ως το 1945. Οι ομοιότητες στο έργο του Λεφούση και του Σκάρου είναι αξιοσημείωτες, αλλά είναι επίσης αξιοσημείωτες και οι διαφορές τους, που εστιάζονται ιδιαίτερα στα πρόσωπα, στον τρόπο γραφής και στο ύφος του λόγου.

Ο θάνατος, ο έρωτας και η γυναίκα: κυρίαρχο τρίπτυχο στο έργο του Καραγάτση

Διαμάντη Αναγνωστοπούλου - Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

Λέξεις - κλειδιά: έρωτας, θάνατος, γυναικεία αναπαράσταση, αρχέγονη σκηνή, μητρικό μορφοείδωλο, οιδιπόδεια προβληματική

Περίληψη:

Στην ανακοίνωση που προτείνουμε θα εξετάσουμε τη θέση και τη λειτουργία του κυρίαρχου τρίπτυχου Θάνατος - Έρωτας - Γυναίκα στο καραγατσικό σύμπαν, σε σχέση με την εμπλοκή του στην οιδιπόδεια θεματική και την αφηγηματική λειτουργία του «οικογενειακού μυθιστορήματος». Θα προσπαθήσουμε να

αναδείξουμε πώς διαπλέκεται και λειτουργεί το τρίπτυχο αυτό στην αφηγηματική υπόσταση των μυθιστορηματικών προσώπων, στην ψυχική οικονομία τους, σε σχέση με το μητρικό μορφοείδωλο, την «αρχέγονη σκηνή» και τη γυναικεία αναπαράσταση.